

DAVLAT BUDJET TIZIMINING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGI TUSHUNCHASI VA UNI TAVSIFLOVCHI KO'RSATKICHLAR.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Mamayusupova Shahina Ulug'bek qizi

Ilmiy rahbar Aktam Burxanov

+998993032770

Shahinamamayusupova28@gmail.com

Annotatsiya: Mamlakat budjet tizimining moliyaviy xavfsizligi tamoyillari va ko'rsatkichlari berib o'tilgan. davlatning budjet tizimi uning moliyaviy xavfsizligi avvalo ochiq yagona va rejalashtirilgan bo'lishi darkor ekan. Shundagina mamlakat mukammal budjet tizimi hamda moliyaviy siyosati davomiyligi hamda iqtisodiy o'sish tamoyillariga asoslanishi mumkin. Mahalliy budjet tizimi pul mablag'larining daromadlari va xarajatlarining muvozanatda bo'lishi va barcha maqsadlarga yo'naltirgan budjet taqsimotining to'lay olish qobiliyati mamlakat budjet tizimining moliyaviy xavfsizligi hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Prognoz, vayuta, YaIM, tahlil, statistika, amaliyot, budjet daromad, xarajat, xavfsizlik.

Davlat budjetining tarkibi asosan davlat o'z pul mablag'lari daromadlari va xarajatlaridan tashkil topgan asosiy moliyaviy hujjat hisoblanadi. Mamlakat budjet tizimisiz moliyaviy vositalarni amalgam oshirishni iloji yo'q. Ushbu tizim ma'lum maqsadli pul fondlriga asoslanadi. Mahalliy budjet tizimi pul mablag'larining daromadlari va xarajatlarining muvozanatda bo'lishi va barcha maqsadlarga yo'naltirgan budjet taqsimotining to'lay olish qobiliyati mamlakat budjet tizimining moliyaviy xavfsizligi hisoblanadi. Hududiy byudjetlar yordamida davlat tarixiy, geografik, harbiy va boshqa sharoitlar natijasida o'z ko'rsatkichlari bo'yicha

mamlakatning boshqa mintaqalaridan orqada qolgan hududlarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish darajalarini moslashtirishni amalga oshiradi. iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish. Bu qoloqlikni bartaraf etish maqsadida viloyat byudjetlaridan moliyalashtiriladigan hududiy dasturlar ishlab chiqilmog'I darkor.. O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksiga muvofiq viloyat budjetlarining daromadlari ularning o'z va normativ daromadlari hisobidan shakllantiriladi. Va barcha budjet to'g'risidagi ma'lumot va ko'rsatkichlar budjetnomada keltiriladi. Yillik budjet tizimi hujjati esa Har yili mutasaddilar tomonidan ishlab chiqiladi va kengashga taqdim etiladi.

Budjet tizimining moliyaviy xavfsizligini tavsiflovchi ko'rsatkichlar quyidagilardan iborat:

1.Davlat budjeti defisiti darajasi.

Davlat byudjeti defisiti summasi mamlakat nominal yalpi mahsulotiga nisbatan 3 foizdan oshib ketmasligi kerak.

2.Mamlakatda o'z xarajatlarini o'z daromadlari hisobidan qoplay olmaydigan hududlarning mavjudligi yoki yo'qligi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev keltirgan rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekiston hududining 36 foizi o'z xarajatlarini o'z daromadlari hisobidan yopa olmaydi. Ushbu xududlarga kuyidagilar kiradi:

-Qoraqalpog'iston Respublikasi:

-Namangan viloyati:

- Jizzax viloyati

- Sirdaryo viloyati

3. Davlat budjeti defisitini qoplash uchun Markaziy bank kreditlaridan foydalanish imkonining mavjudligi yoki yo'qligi.

Agar shunday imkoniyat mavjud bo'lsa, bu budjet tizimi moliyaviy xavfsizligini ta'minlash nuqtai nazaridan ijobiy holat hisoblanadi. Davlat budjeti defisiti bilan kassaviy uzilishni farqlash lozim. Moliyaviy xavfsizlik davlat budjeti

defisiti deganda, davlat budjeti jami daromadlarining jami xarajatlarini qoplashga yetmay qolgan qismi tushuniladi. Davlat budjetidagi kassaviy uzilish esa, soliqlarning kelib tushish vaqti bilan xarajatlarni moliyalashtirish vaqtini bir-biriga mos kelmasligidir. Masalan, davlat budjetidan budjet tashkilotlariga oyning 16 kuni 500 mlrd. so‘m miqdorida ish haqi berilishi kerak. Ammo, budjetga soliq tushumlari miqdori shu sanaga 480 mlrd. so‘mni tashkil etadi. Bu 20 mlrd. so‘m kassaviy uzilish summasi deyiladi. Shu summani hukumat Markaziy bankdan olingan kredit hisobidan qoplash imkoniga ega bo‘lishi kerak. O‘zbekistonda bunday imkoniyat bor. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki hukumatga Oliy Majlis tomonidan tasdiqlangan miqdorda kredit beradi. ¹

Budjet tizimi quyidagi prinsiplarga asoslanadi:

- budjet tizimining yagonaligi;
- budjet tizimining O‘zbekiston Respublikasi ma‘muriy-hududiy tuzilishiga muvofiqligi;
- budjet tizimi budjetlarining balanslilik va o‘zaro bog‘liqligi;
- budjet tizimi budjetlari daromadlarini prognoz qilish va xarajatlarini rejalashtirish;
- budjet tizimi budjetlari mablag‘laridan foydalanishning aniq yo‘naltirilganligi va maqsadlilik xususiyati;
- budjet tizimi budjetlarining mustaqilligi;
- budjet tizimi budjetlari mablag‘laridan foydalanishning natijadorligi;
- kassaning yagonaligi;
- budjet jarayoni ishtirokchilarining javobgarligi;
- ochiqlik.²

Har bir mamlakatda budjet tizimi yagona mustaqil shuningdek ochiq tarzda tuzilishga ega bo‘ladi. Oldindan qilingan 1yillik prognoz natijasida natijaviylikka ham erishish katta ahamiyat kasb etadi. Davlat aralashuvi orqali qayta taqsimlash

¹ Aktam Burxanov „Moliyaviy xavfsizlik“ 2019

² <https://lex.uz/acts/-2304138>

www.pedagoqlar.uz

jarayonlari miqyosi davlat byudjeti daromadlarining yalpi ichki mahsulotga nisbatini belgilovchi ko'rsatkichni aks ettiradi. Byudjet munosabatlari juda xilmaxilligi bilan ajralib turadi, shuning uchun ularning ko'rsatkichlari moliyaviy resurslarni vertikal va gorizontal (tarmoqlararo va hududlararo) qayta taqsimlashning turli mexanizmlarini aks ettiradi. Davlat byudjeti to'g'risidagi statistik ma'lumotlar ham nazorat funksiyasini bajaradi, chunki ular yordamida xo'jalik yurituvchi sub'ektlardan davlatga moliyaviy resurslar qanday kelib tushayotganini va bu resurslar hajmining davlat ehtiyojlari va ularning tarkibiy qismlariga, tartiblangan hajmiga mos kelishini aniqlash mumkin. ustuvorlik tartibida. Iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita ta'sir ko'rsatish shakllari: korxonalarni subsidiyalash, davlat investitsiyasi, byudjetdan moliyalashtirish, subvensiyalar va boshqalar. Tasniflash yordamida amalga oshiriladigan davlat organlarining faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni tartibga solish qarz mablag'lari yoki o'tgan davrda to'plangan mablag'lardan foydalanmasdan, davlatning xarajatlar va kreditlarga bo'lgan ehtiyojini mavjud resurslar hisobidan qanchalik qondirish mumkinligini tahlil qilish imkonini beradi. davrlar. Bu tamoyil davlat budjetini tasniflashda asos bo'lib xizmat qiladi.³

Xulosa o'rnida shuni aytishim joizki davlatning budjet tizimi uning moliyaviy xavfsizligi avvalo ochiq yagona va rejalashtirilgan bo'lishi darkor ekan. Shundagina mamlakat mukammal budjet tizimi hamda moliyaviy siyosati davomiyligi hamda iqtisodiy o'sish tamoyillariga asoslanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aktam Burxanov „Moliyaviy xavfsizlik“ 2019
2. <https://lex.uz/acts/-2304138>
3. <https://51rk.ru/uz/statistika-gosudarstvennogo-byudzheta-i-byudzhethoi-sistemy-statistika.html>
4. Anvarovna, X. V. (2022). PROVIDING INFORMATION ON THE HISTORY OF GASLAMA IN TECHNOLOGY LESSONS